
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Οι Κοινωνίες στο Χρόνο και στο Χώρο

1. Η έννοια της Κοινωνίας

Ερώτηση σύντομης απάντησης

Να εξηγήσετε την πρόταση: «Κοινωνία και άνθρωπος συγκροτούν μια οργανική ενότητα».

1.1. Οι ιδέες περί κοινωνίας κατά το 19^ο και 20^ο αιώνα

Ερώτηση σύντομης απάντησης

Να αναφέρετε τις αντιλήψεις που αναπτύχθηκαν για την κοινωνία το 19^ο και 20^ο αιώνα.

1.1.1. Η κοινωνία - οργανισμός

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να αναφερθείτε με συντομία στην αντίληψη: κοινωνία – οργανισμός.
2. «Δημιουργούνται δύο αντιλήψεις για τη λειτουργία και την εξέλιξη της κοινωνίας: μια ατομοκεντρική και μια κοινωνιοκεντρική».
 - α) Να παρουσιάσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των δύο όρων.
 - β) Να αναφέρετε σε ποια σημεία συγκλίνουν και σε ποια διαφέρουν οι δύο απόψεις.

1.1.2. Η κοινωνία - σύστημα

Ερώτηση σύντομης απάντησης

Να αναφέρετε:

- α) Σε ποια εξελικτική αντίληψη εντάχθηκε η ιδέα της κοινωνίας σύστημα.
- β) Τα δύο κύρια σημεία στα οποία συνοψίζεται η έντονη κριτική που ασκήθηκε στην ιδέα της κοινωνίας-σύστημα.

Ερώτηση ανάπτυξης

Να αναπτύξετε την ιδέα που αντιλαμβάνεται την κοινωνία ως σύστημα.

1.1.3. Η κοινωνία – χώρος

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. «Στην τοπολογία, τα στοιχεία του κάθε συνόλου έχουν ορισμένες ιδιότητες. Η θέση του οποιουδήποτε στοιχείου μέσα στο σύνολο, ορίζεται από τις σχέσεις που αυτό διατηρεί με τα υπόλοιπα στοιχεία του συνόλου». Εφαρμόζοντας την προηγούμενη πρόταση στην Κοινωνιολογία, να αναφέρετε:
- α) Σε ποια αντίληψη της κοινωνίας οδηγούμαστε.
 - β) Πώς ορίζει η ιδέα αυτή την κοινωνία.

Ερώτηση ανάπτυξης

Να αναπτύξετε την ιδέα: κοινωνία-χώρος και να καταδείξετε τα θετικά της στοιχεία.

1.2. Αλληλεξάρτηση, δομή, μετασχηματισμός

1.2.1. Η αλληλεξάρτηση

Ερωτήσεις του τύπου «σωστό – λάθος» και σύντομης απάντησης

A. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο.

	Σωστό	Λάθος
α) Ο όρος κοινωνία αναφέρεται πάντα στην ίδια πραγματικότητα.	☐	☐
β) Όλες οι ιδέες για την κοινωνία έχουν ως κοινό παρανομαστή τους την έννοια της αλληλεξάρτησης.	☐	☐
γ) Η αντίθεση ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία είναι πλασματική.	☐	☐

δ) Ο όρος εκμετάλλευση αναφέρεται στον τρόπο που αιτιολογείται η άνιση κατανομή των κοινωνικών προνομίων.

B. Να αποκαταστήσετε την ορθότητα των προτάσεων που θεωρήσατε λανθασμένες και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Ερώτηση συμπλήρωσης

Να συμπληρώσετε τα κενά στα παρακάτω κείμενα:

Ο όρος κοινωνία δεν αναφέρεται πάντα στην ίδια πραγματικότητα. Αυτό οφείλεται αφενός στο ότι η κοινωνική πραγματικότητα δεν μένει αμετάβλητη στο, αφετέρου γιατί η κοινωνιολογία δεν αγνοεί τη μεταβολή της κοινωνικής πραγματικότητας.

Ωστόσο, υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής σε όλες τις ιδέες για την κοινωνία: είναι η Από όποια πλευρά κι αν δούμε την (κοινότητα, έθνος, σύστημα, χώρος), η ύπαρξή της Δε νοείται δίχως κάποιους σταθερούς ανάμεσα στα μέλη της. Οι αυτοί σε όλες τις κοινωνίες, όσο απομακρυσμένες κι αν είναι μεταξύ τους στο χώρο και στο χρόνο, εκφράζονται σε τρία επίπεδα: το, το και το

Ερώτηση συμπλήρωσης

Στον παρακάτω πίνακα, στη στήλη Α΄, δίνονται τα τρία επίπεδα στα οποία εκφράζονται οι δεσμοί ανάμεσα στα άτομα – μέλη όλων των κοινωνιών. Στη στήλη Β΄ να ορίσετε τα επίπεδα στα οποία συγκρατούνται οι σχέσεις αλληλεξάρτησης ενός οργανωμένου κοινωνικού συνόλου. Στη στήλη Γ΄ να δώσετε παραδείγματα που να αναφέρονται στο κάθε επίπεδο χωριστά.

Α΄	Β΄	Γ΄
Κοινωνικό επίπεδο		
Πολιτισμικό επίπεδο		
Θεσμικό επίπεδο		

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να εξηγήσετε πώς οριοθετείται η σχέση ατόμου-κοινωνίας στα πλαίσια της ατομοκεντρικής αντίληψης που αφορά την κοινωνική συγκρότηση. Συμφωνείτε με την αντίληψη αυτή;
2. Να αναλύσετε τα επίπεδα στα οποία εκφράζονται οι σταθεροί δεσμοί των μελών ενός κοινωνικού συνόλου.
3. Να εξηγήσετε πώς συνδέεται η έννοια της αλληλεξάρτησης, με τα φαινόμενα κυριαρχίας και εκμετάλλευσης.

1.2.2. Οι κοινωνικές δομές

Ερώτηση του τύπου «σωστό – λάθος» και σύντομης απάντησης

A. Να χαρακτηρίσετε την πρόταση ως Σωστή ή Λανθασμένη, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο.

	Σωστό	Λάθος
α) Η έννοια της κοινωνικής δομής έχει μια κεντρική θέση στη προσπάθεια κατανόησης των κοινωνιών.	☐	☐
β) Οι κοινωνικές δομές ταυτίζονται με την κοινωνία στην ολότητά της.	☐	☐
γ) Στις κοινωνικές επιστήμες μπορούμε να χρησιμοποιούμε ως ταυτόσημες τις έννοιες της κοινωνικής δομής και της κοινωνικής διαστρωμάτωσης.	☐	☐

B. Να αποκαταστήσετε την ορθότητα των προτάσεων που θεωρήσατε λανθασμένες και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Ερώτηση πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα της αρίθμησής της.

Στην έννοια της κοινωνικής δομής εισέρχονται:

- Όλα τα στοιχεία από τα τρία επίπεδα (κοινωνικό, θεσμικό, πολιτισμικό) στα οποία εκφράζεται η κάθε κοινωνία.
- Ορισμένα μόνο στοιχεία από τα τρία επίπεδα στα οποία εκφράζεται η κάθε κοινωνία.
- Οι σημαντικές ιδιότητες μιας κοινωνίας σε μια δεδομένη στιγμή.

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να εξηγήσετε γιατί είναι δύσκολο να αναλύσουμε την κοινωνία σε όλο το εύρος της και να αναφέρετε πώς αντιμετωπίζουν οι Κοινωνιολόγοι το πρόβλημα αυτό.

2. Να προσδιορίσετε την έννοια της κοινωνικής δομής χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τις απλές κοινωνίες.
3. Να προσδιορίσετε την έννοια της κοινωνικής δομής χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τις διαφοροποιημένες κοινωνίες.

1.2.3. Κοινωνικός σχηματισμός

Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό – λάθος»

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο πλαίσιο. Στη συνέχεια, κάθε πρόταση που θεωρήσατε Λανθασμένη, να την αναδιατυπώσετε στη διάστικτη κενή γραμμή, ώστε να γίνει σωστή.

Σωστό Λάθος

α) Η έννοια του κοινωνικού σχηματισμού ταυτίζεται με την έννοια της κοινωνικής δομής.
.....
.....	☐	☐
β) Η διαδικασία που οδηγεί στην αλλαγή των κοινωνικών σχηματισμών ονομάζεται κοινωνική διαφοροποίηση.
.....
.....	☐	☐
γ) Η διαδικασία που οδηγεί από απλές κοινωνικές δομές σε πιο σύνθετες ονομάζεται κοινωνικός μετασχηματισμός.
.....
.....	☐	☐

Ερωτήσεις συμπλήρωσης

1. Η κάθε συγκεκριμένη διάρθρωση, που έχει μια μοναδικότητα στο χρόνο, αποτελεί ένα
2. Η διαδικασία που οδηγεί στην αλλαγή των κοινωνικών σχηματισμών ονομάζεται
3. Η διαδικασία που οδηγεί από απλές κοινωνικές δομές σε πιο σύνθετες ονομάζεται

Ερώτηση πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα αριθμησής της.

Όσο πιο σύνθετες γίνονται οι κοινωνικές δομές, τόσο τα δίκτυα αλληλεξάρτησης των ανθρώπων και των κοινωνικών ομάδων:

- α) συρρικνώνονται
- β) διευρύνονται
- γ) σταθεροποιούνται

Ερώτηση σύντομης απάντησης

Να προσδιορίσετε τις διαδικασίες που περιγράφουν οι παρακάτω όροι:

- α) Κοινωνικός μετασχηματισμός
- β) Κοινωνική διαφοροποίηση

Ερώτηση ανάπτυξης

Με ένα παράδειγμα να προσδιορίσετε την έννοια του κοινωνικού μετασχηματισμού, αντιδιαστέλλοντάς την με την έννοια της κοινωνικής δομής.

2. Παλιότερες και Νεότερες Κοινωνίες

2.1. Οι ιδέες των κλασικών

Ερωτήσεις του τύπου «σωστό – λάθος» και σύντομης απάντησης

A. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο.

	Σωστό	Λάθος
α) Η Κοινωνιολογία συγκροτήθηκε ως επιστήμη την εποχή του Διαφωτισμού.	☐	☐
β) Ο κύριος στόχος των Κοντ, Βέμπερ, Μαρξ και Ντυρκέμ ήταν η κατανόηση της κοινωνίας των ημερών τους.	☐	☐

γ) Οι Κοντ, Βέμπερ, Μαρξ, Ντυρκέμ θεωρούσαν ότι για να κατανοήσουν την κοινωνία της εποχής τους έπρεπε να αγνοήσουν το παρελθόν.

B. Να αποκαταστήσετε την ορθότητα των προτάσεων που θεωρήσατε λανθασμένες και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Ερώτηση ανάπτυξης

Να καταδείξετε με ποιό τρόπο συγκροτείται η μακροκοινωνιολογική εικόνα του αντικειμένου της Κοινωνιολογίας μέσα στο έργο των Κοντ, Βέμπερ, Μάρξ και Ντυρκέμ. Ποια είναι τα σημεία στα οποία συγκλίνουν οι απόψεις τους και σε ποιες διαφορετικές κατευθύνσεις οδηγούνται προκειμένου να κατανοήσουν την κοινωνία της εποχής τους;

2.2. Η κατάταξη των κοινωνιών σύμφωνα με τους κλασικούς

2.2.1. Η κατάσταση της νόησης

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα αρίθμησής της.

1. Το κύριο κριτήριο κατάταξης των κοινωνιών κατά τον Κοντ είναι:

- α) Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων
- β) Η ηθική πυκνότητα
- γ) Η κατάσταση της σκέψης και νόησης
- δ) Η ανάπτυξη του υπολογιστικού πνεύματος

2. Ο Αύγουστος Κοντ θεωρεί:

- α) Τις ανθρώπινες κοινωνίες ως υποκείμενα της γνώσης.
- β) Τον μεμονωμένο άνθρωπο ως υποκείμενο της γνώσης.
- γ) Τα α και β.

3. Ο Κοντ πιστεύει ότι την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία της κοινωνίας θα βοηθήσει η ανάπτυξη:
- α) Του καταμερισμού της εργασίας.
 - β) Της επιστημονικής σκέψης
 - γ) Των παραγωγικών δυνάμεων.

Ερώτηση ανάπτυξης

Να επεξηγήσετε το κριτήριο κατάταξης των κοινωνιών σύμφωνα με τις απόψεις του Κοντ.

2.2.2. Ο τρόπος παραγωγής

Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό – λάθος»

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο. Στη συνέχεια, κάθε πρόταση που θεωρήσατε Λανθασμένη, να την αναδιατυπώσετε στη διάστικτη κενή γραμμή, ώστε να γίνει σωστή.

Σύμφωνα με τις απόψεις του Μαρξ:

	Σωστό	Λάθος
α) Το κριτήριο κατάταξης των κοινωνιών είναι ο τρόπος παραγωγής.	☐	☐
β) Η ύλη προηγείται της νόησης.	☐	☐
γ) Η πρωτόγονη κομμουνιστική κοινωνία ήταν μια κοινωνία ταξική.	☐	☐

- δ) Η αντίφαση του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής είναι η αντίθεση ανάμεσα στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής και στη συλλογική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής.
-
-
- ε) Είναι αδύνατη η επίλυση του προβλήματος της εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης από την αστική.
-
-

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα της αρίθμησής της.

1. Ένας τρόπος παραγωγής, κατά τον Μαρξ, ορίζεται:
 - α) Από τα μέσα παραγωγής που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι.
 - β) Από τις σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των ανθρώπων κατά την παραγωγική διαδικασία.
 - γ) Από τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων και των μέσων παραγωγής.
 - δ) Όλα τα παραπάνω.

2. Ο Μαρξ θεωρεί ως αφετηρία του κοινωνικού παρελθόντος:
 - α) Το δουλοκτητικό τρόπο παραγωγής.
 - β) Τον ασιατικό τρόπο παραγωγής.
 - γ) Τον πρωτόγονο κομμουνισμό.

3. Ο Μαρξ θεωρεί ότι αταξική κοινωνία είναι η κοινωνία του:
 - α) Δουλοκτητικού τρόπου παραγωγής.
 - β) Πρωτόγονου κομμουνισμού.
 - γ) Ασιατικού τρόπου παραγωγής.

4. Ο Μαρξ προβλέπει ότι η αντίθεση κεφαλαίου και εργασίας, συνεπικουρούμενη από τη συνειδητή, πολιτική δράση της τελευταίας, θα επιλυθεί μόνο μέσα από την:
- α) Ιδιωτικοποίηση των κρατικών μέσων παραγωγής
 - β) Κοινωνικοποίηση των ιδιωτικών μέσων παραγωγής
 - γ) Εξίσωση του κέρδους εργαζομένων και εργοδοτών

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να προσδιορίσετε τον τρόπο που ο Κ. Μαρξ ορίζει τον τρόπο παραγωγής.
2. Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο του όρου ιστορικός υλισμός.
3. Να εξηγήσετε τί είναι η υπεραξία.

Ερώτηση ανάπτυξης

Να αναπτύξετε την κατάταξη των κοινωνιών μέσα από την οπτική του ιστορικού υλισμού που υιοθέτησε ο Μαρξ.

2.2.3. Ο καταμερισμός της κοινωνικής εργασίας

Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό – λάθος»

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο πλαίσιο. Στη συνέχεια, κάθε πρόταση που θεωρήσατε Λανθασμένη, να την αναδιατυπώσετε στη διάστικτη κενή γραμμή, ώστε να γίνει σωστή.

Σωστό Λάθος

- α) Ο Ντυρκέμ εξέτασε την οικονομική πλευρά του καταμερισμού της κοινωνικής εργασίας.
-
-
- β) Το κύριο κριτήριο του Ντυρκέμ, για την ταξινόμηση των κοινωνιών, ήταν ο καταμερισμός της κοινωνικής εργασίας.
-
-

γ) Η κοινωνική αλληλεγγύη που παράγεται από την ανάπτυξη του καταμερισμού της εργασίας ονομάζεται μηχανική αλληλεγγύη.

.....

.....

δ) Ο Ντυρκέμ, όπως και ο Μαρξ, θεωρεί το ρόλο των θεσμών ιδιαίτερα σημαντικό για την κοινωνική ενσωμάτωση.

.....

.....

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να προσδιορίσετε το κριτήριο κατάταξης των κοινωνιών που υιοθέτησε ο Ντυρκέμ και να αναλύσετε τις δύο κατηγορίες κοινωνιών που διακρίνει σύμφωνα με αυτό το κριτήριο.
2. Να προσδιορίσετε την κοινωνική λειτουργία των θεσμών σύμφωνα με τις απόψεις του Ντυρκέμ.

Ερώτηση αντιστοίχισης

Να αντιστοιχίσετε στη στήλη Α', τον αριθμό της Β' στήλης καθώς και το γράμμα που έχουν μπροστά οι προτάσεις της Γ' στήλης.

Α'	Β'	Γ'
Απλές κοινωνίες	1. Οργανική αλληλεγγύη	α) Τα άτομα-μέλη της αισθάνονται και ενεργούν με τον ίδιο τρόπο. β) Η κοινωνική συνοχή εξασφαλίζεται από τη διαφορά και την εξιδείκευση. γ) Τα άτομα και οι ομάδες που ασκούν διαφορετικές λειτουργίες, συνδέονται με ισχυρούς δεσμούς αλληλεξάρτησης και αλληλεγγύης.
Σύνθετες ή διαφοροποιημένες κοινωνίες		2. Μηχανική αλληλεγγύη

2.2.4. Πολιτισμικά σχήματα, πνεύμα του υπολογισμού και μέσα διοίκησης

Ερώτηση πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα της αριθμότης της.

Στη θεωρία του Βέμπερ ξεχωριστή θέση έχουν:

- α) Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων
- β) Οι θεσμοί
- γ) Τα πολιτισμικά σχήματα
- δ) Ο καταμερισμός της εργασίας

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να εξηγήσετε γιατί ο Βέμπερ θεωρεί σημαντικό το ρόλο των αξιών.
2. Να αναφέρετε ποιο είναι το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα της σύγχρονης κοινωνίας, κατά το Βέμπερ, και ποιο του σύγχρονου κράτους.

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να αιτιολογήσετε την άποψη του Βέμπερ ότι ανάμεσα στις θρησκευτικές αξίες και στις οικονομικές πρακτικές υπάρχουν σχέσεις αιτιώδους συνάφειας.
2. Να εξηγήσετε το ρόλο του σύγχρονου κράτους στην καπιταλιστική κοινωνία σύμφωνα με τις απόψεις του Βέμπερ.

2.3. Οι κοινωνίες του 20ου αιώνα

2.3.1. Οι κυριότερες αλλαγές: οι τρεις κόσμοι

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να προσδιορίσετε τις κυριότερες εξελίξεις που σημειώθηκαν στις κοινωνίες κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα.
2. Να αναφέρετε τα κυριότερα χαρακτηριστικά των κοινωνιών του Πρώτου, Δεύτερου και Τρίτου κόσμου, σύμφωνα με την κατάταξη του Γκίντενς.

2.3.2. Η «υπανάπτυξη»

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να εξηγήσετε πώς αντιλαμβάνεται το φαινόμενο της εξάρτησης:
 - α) Η τάση που το αντιμετώπισε ως αναγκαίο στάδιο από το οποίο έπρεπε να διέλθουν όλες οι «υπανάπτυκτες» κοινωνίες.
 - β) Η τάση που το αντιμετώπισε ως προϋπόθεση της παραπάνω οικονομικής ανάπτυξης των σύγχρονων κοινωνιών.
2. Να προσδιορίσετε το ρόλο που έπαιξε η επιστήμη της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στην άρση της διάκρισης ανάμεσα σε «υπανάπτυκτες» και «αναπτυγμένες» κοινωνίες.

3. Η γένεση της Νεο-ελληνικής Κοινωνίας

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να προσδιορίσετε τα κυριότερα στοιχεία που εντάσσουν την Ελλάδα στην κατηγορία των νεωτερικών κοινωνιών.
2. Να αναφέρετε το κομβικό σημείο που διαχωρίζει την «παραδοσιακή» από τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

Ερωτήσεις ανάπτυξης

Να αναφέρετε τα κυριότερα ερωτήματα που τέθηκαν σχετικά με την πορεία της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας και να αναπτύξετε τις απαντήσεις που δόθηκαν στον προβληματισμό αυτό.

Εργασίες για το σπίτι

Εργασία 1η

Πηγή

« (...) Η μελέτη της γενεαλογίας του ελληνικού κοινοβουλευτισμού είναι καιρός να ενταχθεί στον γενικότερο προβληματισμό για την ιστορία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Επιβάλλεται δηλαδή να μην προσεγγίζουμε πλέον τον ελληνικό κοινοβουλευτισμό αποκλειστικά και μόνο από την ερμηνευτική προοπτική της ελληνικής ιδιαιτερότητας, δηλαδή της απόκλισης από το δήθεν ενιαίο ευρωπαϊκό κανόνα, αλλά σε συγκριτική βάση, ως οργανικό τμήμα της γενικότερης διαδικασίας του πολιτικού εκσυγχρονισμού στην Ευρώπη.

Η ερμηνευτική αυτή μετατόπιση ανταποκρίνεται, άλλωστε, στη διαπιστωμένα πρώιμη-σε πανευρωπαϊκή κλίμακα-συνύφανση εθνικού φρονήματος και ισοπολιτειακού ήθους, που συναντάμε στην ελληνική περίπτωση (συνταγματικός πατριωτισμός). Συνύφανση που έγινε δυνατή χάρη στη μαζική συμμετοχή των αγροτικών στρωμάτων στην Επανάσταση του 1821 και στη συνακόλουθη κυριαρχία της γλώσσας του νομικοπολιτικού εξισωτισμού και του εθνικισμού.

Στο ιδεολογικό αυτό πλαίσιο τα κόμματα λειτούργησαν σχεδόν από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως οριζόντιοι μηχανισμοί πολιτικής συσπείρωσης με πανελλαδική εμβέλεια, παρά την παράλληλη ύπαρξη κατακόρυφων συσπειρώσεων (σύστημα πελατείας-πατρωνίας). Δημιουργήθηκαν επίσης σταδιακά-με ευρεία κοινωνική συναίνεση-δημοκρατικοί θεσμοί, νωρίτερα μάλιστα από αρκετές άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, οι οποίες ωστόσο βρίσκονταν σε πλεονεκτικότερη θέση αναφορικά με τη διαδικασία του οικονομικού εκσυγχρονισμού. Αρκεί να υπενθυμίσουμε ότι, ενώ στο νεότευκτο και εξαρτημένο ελληνικό κράτος ήδη από το 1843 με πρωτοβουλία του στρατού και του συνόλου του πολιτικού φάσματος κατοχυρώνεται συνταγματικά για την πλειοψηφία του ανδρικού πληθυσμού το δικαίωμα ψήφου (ουσιαστικά,

βέβαια, αυτό πραγματοποιήθηκε με το Σύνταγμα του 1864, οπότε θεσπίζεται η λαϊκή κυριαρχία), σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη η διαδικασία ολοκλήρωσης του δημοκρατικού πολιτικού συστήματος χαρακτηρίζεται από επιλεκτικότητα και καθυστερεί σημαντικά. Αξίζει να αναφερθεί ότι το καθολικό δικαίωμα ψήφου για τους άνδρες ψηφίζεται στη Γερμανία το 1871, στην Ελβετία το 1874, στη Βρετανία μόλις το 1884, στο Βέλγιο το 1893 και στην Ολλανδία το 1896.

Η ανάπτυξη του καπιταλισμού

Η ιδεολογική κυριαρχία του δημοκρατικού συνταγματισμού στην Ελλάδα ήδη από τη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα (επαναστατικά συντάγματα) είναι γεγονός εξαιρετικής σημασίας. Δείχνει ότι ο μαχόμενος ελληνικός λαός εντάσσεται οργανικά και δυναμικά στη διαδικασία του πολιτικού εκσυγχρονισμού στην Ευρώπη χρησιμοποιώντας ορισμένες από τις ριζοσπαστικότερες ιδέες του πολιτικού φιλελευθερισμού ως όπλο για τη δημιουργία του εθνικού κράτους και ως επιχείρημα για τη συγκρότηση της συλλογικής του ταυτότητας. (...)

Το υπερτιμημένο επιχείρημα του μη οργανικού χαρακτήρα των αντιπροσωπευτικών θεσμών και των πολιτικών δικαιωμάτων στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1844-1911, δηλαδή το πρόβλημα της αναντιστοιχίας μεταξύ των οικονομικο-κοινωνικών και των πολιτικών δομών, σχετικοποιείται αν λάβουμε υπόψη τον δυνητικά τουλάχιστον καπιταλιστικό χαρακτήρα της ελληνικής οικονομίας, παρά την απόκλιση που αυτή παρουσιάζει σε σχέση με τα στάδια και τη δυναμική του οικονομικού εκσυγχρονισμού στα δυτικοευρωπαϊκά κράτη. Δεδομένου μάλιστα ότι, όπως γίνεται ευρύτερα αποδεκτό σήμερα, κάθε εθνική οικονομία αποτελεί έναν ιδιαίτερο τρόπο πρόσδεσης στο δίκτυο του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος, είναι εύλογο να θεωρήσουμε ότι, παρά το γεγονός ότι δεν υπήρξε στην Ελλάδα ριζικός μετασχηματισμός των παραγωγικών δομών και σχέσεων, εν τούτοις στο κρίσιμο αυτό χρονικό διάστημα συντελέστηκε όντως η ποιοτική μεταλλαγή της ελληνικής οικονομίας. Δημιουργήθηκε δηλαδή ένας ιδιόμορφος καπιταλιστικός θύλακας που συνδέθηκε οργανικά με το

διεθνές καπιταλιστικό σύστημα παρά την επιβίωση προβιομηχανικών κοινωνικο-οικονομικών σχέσεων και τους αργούς ρυθμούς ανάπτυξης».

*(Από το άρθρο του κ. Γ.Κόκκινου, επίκουρου καθηγητή της Ιστορίας του Παν/μίου του Αιγαίου, «Η γενεαλογία του κοινοβουλευτισμού»)
Εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» Κυριακή 2 Απριλίου 2000*

Αφού μελετήσετε την παραπάνω πηγή, με βάση τις πληροφορίες που αντλείτε, να τεκμηριώσετε τις ακόλουθες προτάσεις του σχολικού σας βιβλίου (σελίδα 124).

«Είναι μάλλον αποδεκτό από όλους ότι η ανάπτυξη των σχέσεων παραγωγής και, γενικότερα, η οικονομική δυναμική του ελλαδικού χώρου δεν ήταν η ίδια με τη Δύση. Ωστόσο, η δημιουργία εθνικού κράτους και η προώθηση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος είναι στοιχεία που εντάσσουν την Ελλάδα στην κατηγορία των νεωτερικών κοινωνιών, παρά τις επιμέρους ιδιαιτερότητες».